

*До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 2024-03
у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Григорія Сковороди, 77*

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Войцеховського Богдана Олександровича
на тему «Кримінологічна характеристика злочинів проти життя та
здоров'я особи, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, та
запобігання їм», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право» (Харків, 2024)**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження Б. О. Войцеховського зумовлюється тим, що право на життя і здоров'я є фундаментальним, природним, невід'ємним і невідчужуваним правом кожної людини, яке охороняється і на національному, і на міжнародному рівнях. Так, право на життя проголошене у ст. 3 Загальної декларації прав людини, ч. 1 ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ч. 1 ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції з прав людини). Конституція України, крім закріплення невід'ємного права кожної людини на життя (ст. 27), визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю в Україні (ст. 3). Суспільні відносини, що забезпечують право особи на життя та здоров'я, охороняються за допомогою комплексу правових та інших засобів, серед яких найсуворішими є кримінально-правові. У свою чергу, злочинність проти життя та здоров'я належить до переліку найбільш небезпечних і водночас поширених видів злочинності.

Після початку російської агресії у 2014 р. криміногенна ситуація в Україні суттєво погіршилась як загалом, так і щодо кримінально караних посягань на життя та здоров'я. Зокрема, зросла кількість насильницьких злочинів з використанням вогнепальної зброї, яка внаслідок бойових дій почала неконтрольовано поширюватись територією країни.

Відкрите повномасштабне вторгнення російських збройних сил в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 р., ще більше загострило проблеми протидії кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи.

Відтак вивчення стану злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, та запобігання їм має велике значення для кримінологічної науки та правоохоронної практики.

Враховуючи ці обставини, подана праця Б. О. Войцеховського є актуальною та своєчасною.

Тематика підготовленої дисертації узгоджується із виконанням роботи на кафедрі кримінально-правової політики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Теоретичні і прикладні проблеми запобігання злочинності та реформування державної кримінально-виконавчої служби в Україні» (номер державної реєстрації 0111U000958).

Мета дисертаційного дослідження полягає у наданні кримінологічної характеристики злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, визначення їх детермінації (причин та умов), особливостей криміногенної ситуації, розробка комплексу заходів запобігання досліджуваному виду кримінально караних посягань. На досягнення зазначеної мети були сформульовані завдання (с. 7), які були досягнені і визначені як наукова новизна отриманих результатів (с. 9-14) та у загальних висновках (с. 146-150).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Під час виконання дисертаційної роботи відповідно до її мети і завдань було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що дало змогу виявити та запропонувати вирішення теоретичних та практичних питань, які стосуються теми дослідження. Зокрема, дисертантом застосовувалися діалектичний (філософський), системно-структурний методи дослідження, статистичний метод узагальнюючих показників, метод

опитування населення, метод експертних оцінок, метод вивчення документів, метод включеного спостереження, порівняльно-правовий метод (с. 8, 9).

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані Офісу Генерального прокурора; узагальнені результати суцільного вивчення 102 судових рішень, ухвалених судами України у 2019-2020 р.р.; результати експертного опитування 40 співробітників Головного відділу захисту національної державності Управління Служби безпеки України в Харківській області, 44 поліцейських Харківського районного управління поліції №1 ГУ НП в Харківській області, 36 співробітників Відділу контролю обігу зброї ГУ НП в Харківській області; результати анкетування 295 громадян України; документи про діяльність підрозділів дозвільної системи та про діяльність Громадської організації «ГАН ПРАЙД»; результати включеного спостереження діяльності щодо органів дозвільної системи Національної поліції України (с. 9).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної праці Б. О. Войцеховського полягає в тому, що подана робота є першим в Україні кримінологічним дослідженням стану, детермінаційного комплексу та заходів запобігання злочинам проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України (с. 9, 10).

Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження дозволяє дійти висновку про наявність елементів наукової новизни. Найбільш вагомими науковими положеннями у поданій праці є:

- надання кримінологічної характеристики злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї в умовах повномасштабної російської військової агресії проти України;
- встановлення соціально-демографічних, морально-психологічних та кримінально значущих особистісних властивостей злочинців, що вчиняють

злочини проти життя та здоров'я із застосуванням вогнепальної зброї в умовах повномасштабної російської військової агресії проти України;

– здійснення оцінки рівня латентності, факторного комплексу та заходів запобігання латентизації злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї в умовах повномасштабної російської військової агресії проти України;

– наведення типології злочинців, які вчиняють злочини проти життя та здоров'я із застосуванням вогнепальної зброї з розподілом їх за ознакою використання зареєстрованої або незареєстрованої зброї для вчинення злочинів проти життя та здоров'я;

– висвітлення факторного комплексу злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України;

– з'ясування специфіки діяльності суб'єктів запобігання злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України.

– пропозиція щодо напрямів удосконалення заходів практичної реалізації заходів запобігання злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 13 публікаціях, із яких 4 статті у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, 1 стаття у міжнародному журналі та 8 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані на міжнародних та всеукраїнських наукових заходах (с. 14, 15).

Структура й обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і предметом дослідження. Робота має логічну побудову і складається з анотації,

вступу, трьох розділів, що містять 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 150 сторінок, списку використаних джерел (281 найменування) – 35 сторінок.

У **першому розділі** роботи дисертант надає загальну характеристику сучасного стану насильницької злочинності проти життя та здоров'я, пов'язаної з використанням вогнепальної зброї. Визначені і розкриті базові обставини, у зв'язку з якими проявляється особлива небезпечність злочинності зазначеного типу, такі, як значний руйнівний ефект, відносна простота застосування знарядь злочину та мінімізація опору жертви, яка не має при собі належного захисту. Дисертант з застосуванням різних критеріїв здійснює типологізацію злочинців, які вчинили злочини проти життя та здоров'я: так, за характером антисуспільної спрямованості виділено осіб насильницького та необережного типу; за ступенем глибини антисуспільної спрямованості – злочинців випадкового типу, ситуаційного типу, нестійкого типу, злісного типу, особливо злісного типу; за легальністю використаної вогнепальної зброї – злочинців, які використовують у посяганнях легальну зброю, та злочинців, які використовують у посяганнях нелегальну зброю. Заслуговує на увагу проведений автором аналіз показників латентності злочинів, що досліджуються, та пропозиції щодо заходів, спрямованих на їх зменшення.

У **другому розділі** дисертантом з'ясовано детермінацію злочинності та окремих злочинів проти життя та здоров'я із використанням вогнепальної зброї. Розкриваються зміст та основні види мотивів цих злочинів як їх причин. Основними умовами злочинів проти життя та здоров'я особи з використанням вогнепальної зброї дисертант визнає доступ до вогнепальної зброї та корупційні дії співробітників дозвільної системи. Слід підтримати думку автора про те, що впливовими елементами криміногенної ситуації під час вчинення злочинів проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї є стан сп'яніння злочинця; психічні відхилення злочинця, що не

виключають осудності; емоційний стан під час вчинення правопорушення; діяльність потерпілих під час посягання; вчинення злочинів у групі; суміжні дії, вчинені під час посягання; місце вчинення злочинів під час посягання; дії з латентизації під час посягання. У розділі наводяться положення щодо визнання агресивної криміногенно-деформованої суспільної свідомості причиною злочинності проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї, а нелегального обігу зброї в країні та корупції в органах дозвільної системи – її умовами.

Третій розділ дисертації присвячено характеристиці заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання злочинам проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї. Зокрема, визначені об'єкти запобігання злочинам, що досліджуються, та фундаментальні засади державної політики України у цьому напрямку. Автор відзначає тенденцію до лібералізації прав громадян на користування вогнепальною зброєю у зв'язку з потребою збільшити обороноздатність країни проти російської агресії та у зв'язку з цим нагальність прийняття закону «Про зброю». Заслужують на увагу пропозиції дисертанта щодо реалізації низки заходів загальносоціального запобігання злочинам проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, у різних сферах життєдіяльності суспільства: у політичній сфері – нормотворчість, у ідеологічній сфері – виховання, правова пропаганда та поширення знань про користування зброєю, у економічній – забезпечення доступних варіантів цивільної вогнепальної зброї. Сформульовані і спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, зокрема, заходи профілактики, відвернення та припинення злочинів, заходи активного втручання у злочинну діяльність. Значущим з практичної точки зору є виокремлення таких напрямів профілактичної діяльності дозвільної системи Національної поліції України щодо запобігання кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я із застосуванням вогнепальної

зброї, як регулювання доступу громадян до зброї, контроль за умовами зберігання та використання зброї, притягнення винних у порушенні правил зберігання та використання зброї до відповідальності, запобігання корупції, вилучення зброї у громадян, які не продовжили чи втратили дозвіл на зброю.

Викладені у роботі наукові положення та висновки є обґрунтованими, аргументованими та переконливими. Дисертантом проаналізовано значну кількість наукових, нормативних та правозастосовних джерел (281 найменування), присвячених досліджуваній проблематиці.

Дотримання академічної доброчесності. Вивчення поданих рукопису та анотації дисертації Б. О. Войцеховського дозволяє дійти висновку щодо ідентичності анотації і основних положень дисертації та не дає підстав констатувати допущення дисертантом порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення дисертації. Визнаючи наукову значущість роботи, її важливе практичне значення, маємо звернути увагу на деякі питання, які можуть бути предметом певної дискусії під час публічного захисту, а у разі їх прийняття – об'єктом подальших наукових досліджень.

1. У підрозділі 1.3 розділу 1 дисертант, надаючи характеристику осіб, що вчинили насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи з використанням вогнепальної зброї, цілком слушно розподіляє ознаки, властивості і якості злочинців на три групи, а саме: соціально-демографічні ознаки особистості; морально-психологічні властивості та якості особистості; кримінально-правові ознаки (властивості) злочинців (с. 37). Однак перелік кримінально-правових ознак (властивостей) злочинців, до яких дисертант відніс осудність, вчинення злочинів у групі осіб, вчинення злочинів у стані сп'яніння (с. 42), є дискусійним. На наш погляд, до цих ознак доцільно віднести і наявність у суб'єкта попередньої судимості, яку дисертантом віднесено до морально-психологічних властивостей та якостей особистості (с. 41), та множинності кримінальних правопорушень (повторності, сукупності, рецидиву). Також доцільним було б висвітлити показники наявності ознак кваліфікованих складів деяких кримінальних правопорушень проти життя та

здоров'я, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї, наприклад, вбивства двох або більше осіб, такого, що вчинене на замовлення.

При характеристиці осіб, які вчинили злочини проти життя та здоров'я із застосуванням вогнепальної зброї у співучасті, доцільно було конкретизувати форму співучасті за об'єктивними (проста або складна) і суб'єктивними (вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, злочинною організацією) ознаками та види співучасників (один виконавець чи декілька співвиконавців, наявність організатора, підбурювача та (або) пособника).

2. У розділі 2 дисертант спочатку розкриває детермінацію окремих злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї (підрозділи 2.1-2.3), а вже потім – причини та умови злочинності проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї (підрозділ 2.4). Така послідовність викладу наукових положень викликає сумніви, адже причини та умови злочинності певного виду є підсистемою детермінації більш високого рівня узагальнення, ніж причини та умови конкретних злочинів. Наявність ієрархічного співвідношення причин злочинності проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї у цілому та причин окремих злочинів визнає і сам дисертант (с. 95). Виходячи з цього, логічнішим було б розміщення підрозділу, присвяченого причинам та умовам злочинності проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї на початку Розділу 2, а після цього – розкриття підсистеми детермінації окремих злочинів цієї групи.

3. У розділі 2 роботи ґрунтовно розкрито причини та умови злочинності проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї. Але не приділено уваги проблемі використання злочинцями ресурсів Інтернету у протиправній діяльності для незаконного обігу зброї. Хоча за умов функціонування інформаційного суспільства одним з чинників незаконного поширення обмежених та вилучених з цивільного обігу предметів, зокрема, і вогнепальної зброї, є прихований сегмент Інтернету (так званий «Даркнет»).

На наш погляд, дослідження впливу інформаційних технологій на стан і розвиток насильницької злочинності, окремі злочини проти життя та здоров'я особи, які вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, є новітнім і досить перспективним напрямком, що могло б додати науковій новизни дисертаційній роботі.

4. У розділі 3 автор проводить аналіз та пропонує нові заходи запобігання досліджуваному виду злочинів, що мають реалізовуватись у вітчизняній правоохоронній системі. Але при цьому майже повністю відсутні посилання на закордонний досвід запобігання досліджуваним злочинам. Проблематика злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, є важливою для науки та практики не лише України, а й багатьох зарубіжних країн, а отже, і в них здійснюється активний пошук заходів запобігання злочинності цього типу. Використання зарубіжного досвіду дозволило б здійснити огляд більш широкого комплексу таких заходів, надало додаткової аргументації сформульованим у роботі положенням та рекомендаціям.

Наведені пропозиції й зауваження мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи.

Висновок. Викладене вище дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертація на тему «Кримінологічна характеристика злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, та запобігання їм» є самостійною, комплексною, завершеною працею, яка містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Богдан Олександрович Войцеховський заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри кримінально-правової
політики**

**Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

Костянтин ОРОБЕЦЬ

